

Adolescència i educació social

Jordi Bernabeu | Jaume Funes | Sera Sánchez

Educació social i adolescència són un binomi molt treballat. Les pràctiques i intervencions socioeducatives al voltant de nois i noies, i tot el que els envolta, han generat molta bibliografia i reflexió al voltant de la professió en els últims trenta anys, a partir de la consolidació de l'adolescència com a cicle vital i educatiu. La realitat actual planteja nous reptes i noves reflexions: l'impacte de la crisi, la irrupció de les xarxes socials, les noves presentacions dels conflictes i problemes de sempre... Una tarda de juliol vam trobar-nos tres educadors d'orígens diversos per parlar i donar voltes a la qüestió. En Sera Sánchez (SS) introduïa els temes, i en Jaume Funes (JF) i en Jordi Bernabeu (JB) els havien de desenvolupar a partir de la seva visió i les seves experiències professionals. Una trobada bonica en un entorn agradable.

■ **Jordi Bernabeu**, psicòleg i educador. Servei de Salut Pública de l'Ajuntament de Granollers. Professor del Grau d'Educació Social de la Universitat de Vic.

■ **Jaume Funes**, psicòleg, educador i periodista.

■ **Sera Sánchez**, educador social i docent a la UOC i la UdG. Autor del blog *Educador social en Alaska*.

Sera Sánchez. Les explicacions sobre la realitat adolescent sempre s'expliquen des de la perspectiva adulta. Quina lectura n'ha de fer l'educació social? Quines respostes hem de donar com a educadores i educadors socials?

Jaume Funes. Com hem de mirar el món adolescent? És un tema molt complex. Tots els que hem dedicat bona part de la vida atenent qüestions adolescents tenim un problema: els encàrrecs per solucionar-les, i les lectures poc útils que les acompanyen. Acaba sent una visió adulta de problemes que no hi són. Cal que ens fem una pregunta bàsica: quina és la mirada positiva per ser útil en la vida d'un adolescent?

Jordi Bernabeu. Ens passa que sovint executem demandes que responen a discursos adults i acabem perdent de vista les necessitats que es percebrien directament des de la perspectiva dels adolescents. I es perd la idea de proximitat. Sovint acabem per reproduir discursos institucionals, construint una resposta preestablerta a la demanda, i reduint les pràctiques adolescents a les nostres categories d'explicació i intervenció.

Es tracta que et vegin com algú útil, proper i/o referent –no tant perquè sempre hi ets present, sinó perquè et tenen quan ho necessiten.

JF. La dificultat de qualsevol professional –terapèutic, de carrer, de serveis socials– és plantejar-se des de quines categories es mira les situacions que tracta. Els grans interrogants i reptes de l'educador social: què mira i què veu? Amb quines claus ens hem de mirar la situació adolescent sense reproduir-la segons la idea adulta i institucional?

JB. Probablement aquest és el quid de la qüestió. Moltes vegades donem respostes sense tenir en compte el sentit de les accions dels adolescents.

SS. Per tant, què cal que un educador social no obli com a punt de partida de la seva feina?

JF. Dues qüestions molt bàsiques. La primera: si no hi ha encàrrec, no hi ha feina. Si no la lien, no som útils. La segona: a qui ajudem? Els pares, les institucions, els adults? A veure... Quan dius “és que l'adolescent em necessita”... Com que et necessita si no planteja cap problema? El que necessita és un adult que estigui disponible i que en algun moment l'ajudi. Qui paga aquest tipus de professionals? Quin és el programa de prevenció que assumeix aquesta qüestió? No existeix l'encàrrec institucional: “Sigui vostè allà, observi, sigui conegut, esdevingui referent”.

JB. La predisposició a relacions més complexes: com podem donar resposta a situacions complicades construint nous discursos? Si no, cada vegada més ens costarà donar respostes des de les institucions a aquests joves amb més dificultats o més problemàtics.

JF. Als serveis pensats per a xavals *out* del sistema el que els descol·loca és que

socials ens mirem un adolescent com l'estan mirant uns altres adults, no hi tenim res a fer. Cada vegada veuen que tenen menys adults disposats a veure'ls d'una altra manera. Sense compadir-los o comprendre'ls, en el sentit de justificar-los. Es troben professionals que no poden ajudar-los amb els seus problemes sense passar per les seves categories. El repte continua sent: com

eduquem professionals amb capacitat de fer lectures adolescents en clau útil?

Calen més professionals amb mirada jove, amb capacitat de tenir una mirada no problematitzadora. Alguns acabats de formar-se creuen que no

més aplicant determinades categories se senten segurs treballant amb adolescents. I no es recorden que fa poc n'eren i, de fet, estaven fent el mateix.

JB. O pitjor. Els professionals de l'educació social que treballem amb adolescents cal que ens fem grans –o vells– mantenint una línia poc conservadora. I que sapiguem diferenciar entre tenir capacitat crítica –analitzar mínimament– i ser uns *criticons* i instal·lar-nos en la queixa. I que no traspassem missatges perquè ens

Si com a educadores i educadors socials ens mirem un adolescent com l'estan mirant uns altres adults, no hi tenim res a fer.

vagin a parar a un lloc on ningú faci gaire cas dels *pollastres* que munten. “Aquí no l'has de *liar* perquè t'escoltem”. És una experiència que molts compartim: només un xaval que se sent mirat o escoltat des d'una altra perspectiva acaba constituint-se en un personatge disposat a ser ajudat.

Parlar d'educadores i educadors socials que s'han d'ocupar dels adolescents ens porta a reproduir el discurs històric de “la primera qüestió és la mirada, no només l'acollida”. Si com a educadores i educadors

acabin contestant com nosaltres ho faríem. És a dir, que pretenem que xavals de quinze anys ens contestin com si en tinguessin trenta-cinc.

SS. Referint-nos a les problemàtiques que treballem... Quan es parla de l'adolescència, es diu que les coses han canviat. És així o passen les mateixes coses de sempre?

JB. Certament treballem amb les etiquetes i categories de sempre: drogues, prevenció, violència, justícia, etc. Però que acaben simplificant una qüestió que precisament no en té res, de simple. Els focus d'inici de les demandes i dels conflictes tenen orígens diversos i variats. L'exemple claríssim el trobem en el camp de la salut mental: l'èmfasi en el diagnòstic ens serveix per justificar el perquè de certes conductes, però ens segueix costant molt donar algunes respostes.

Una altra cosa és reinventar problemes segons diferents generacions. I no cal anar gaire lluny. Actualment es parla molt del *binge drinking* –l'afartament compulsiu d'alcohol. La borratxera de tota la vida, però categoritzada sota aquesta expressió

vintage. Qui ho exposa es remet a les enquestes per justificar-ho, i si les mirem amb una mínima capacitat analítica veiem que les dades estan, si fa no fa, igual que vint anys enrere. En definitiva: sembla que si guem experts en construir problemes nous amb variables de tota la vida. I a això hi hem de sumar la tendència de voler donar

Els professionals de l'educació social que treballem amb adolescents cal que ens fem grans –o vells– mantenint una línia poc conservadora.

una justificació amb cert caràcter científic a tot el que passa... Que, per cert, pot ajudar a donar respostes a certs professionals, però que a la majoria de joves tant se'ls en dóna.

JF. El sistema defineix unes categories i l'adolescent no es col·loca mai en cap d'elles. Ens podríem formular algunes preguntes: de qui "és" la dificultat de l'adolescent?, de qui és l'adolescent?, qui se sap ocupar de l'adolescent? Salut mental, drogues, fracàs escolar, serveis

socials, carrer, qui? Cal recuperar la idea que l'adolescent és de qui se'l troba a condició que tingui ganes d'assumir-ho i acollir-lo. Si no es resol això estarem en contradicció.

El fracàs escolar consisteix en el fet que en el recorregut escolar, en determinats moments, alguns xavals van per una banda i l'escola per una altra. És un curs, una

fer amb ells?" sense recórrer a categories que no ajudaran gens ni mica a resoldre les dificultats. Que n'hi diguin *ficar-se fins al cul* o *binge drinking* no ajuda massa a la discussió. Com li dius a un xaval "què en treus de *posar-te fins al cul?*". I el repte és complicat. Però si anem inventant una parafernàlia de paraules, doncs sembla que entomem el problema.

El fracàs escolar consisteix en el fet que en el recorregut escolar, en determinats moments, alguns xavals van per una banda i l'escola per una altra.

escola, un mestre, un equip, una direcció... Són desacords en què cal saber avenir-se a compatibilitats. Com podem flexibilitzar-ho?

Una part dels professionals queden atrapats en el drama inevitable: xavals que pateixen i fan patir, i no podem trivialitzar el que veritablement estan vivint i els costos que per a ells té. Com podem entendre aquesta complexitat de "què dimonis

JB. Com podem donar la importància adequada a qüestions importants sense que aquesta quedi determinada per la problematització del que està passant? Com podem donar-hi la volta sense generar més distància envers l'adolescent?

JF. Que tenen entitat educativa és cert;

que val la pena ajudar-los a construir una vida plena, també... Ara: sembla que o és problema o no és res.

JB. Hi ha adults que oblidem massa sovint què és ser un adolescent. Una mirada que, sigui professional o no, tendeix a llegir les generacions actuals en clau més problemàtica respecte a les que vam viure nosaltres, quan n'érem. I està passant el que ha passat tota la vida, salvant algu-

nes qüestions pròpies dels canvis d'època, però viure-ho com a adults ens ho fa veure diferent.

JF. És curiós el procés de desmemòria que patim. Observes els adolescents que estan sortint de l'adolescència –disset, divuit– que es miren els *bollicaos* pensant “què fan aquests?”, i tu dius “però si tu n'acabes de sortir!”. Si en busques un de vint-i-un, que a més està format i s'ha de defensar amb teories tècniques, dirà “els joves d'avui no veuen els riscos que tenen...”: obliden el que han estat. Oblidem la manera com vèiem la vida. És com si haver-los professionalitzat fos com haver-los desvitalitzat.

SS. Segurament tots hem fet molt del que fan els adolescents... Però quan una pràctica sí que és problemàtica? Creieu que cal construir indicadors que serveixin per definir o acotar què pot ser problemàtic?

JB. Un problema és un problema en la mesura en què crea problemes.

JF. Perquè crea problemes a algú o planteja problemes de futur.

JB. Quan afecta la teva integritat personal, relacional, social, familiar. Compte de convertir les nostres pors en problemes. Ens sobrepassa la preocupació pel futur. Cal valorar si, arran d'aquesta conducta,

hi ha un problema. I si hi és, entenguem-lo com a tal. Sapiguem ser allà –observem amb discreció– i valorem quan això afecta de debò. És com si visquéssim totes les borratxeres de quinze anys com un problema. I només seran un problema quan afectin algun procés molt bàsic de desenvolupament, de relació, d'integritat. També podem aprofitar per preguntar-nos: com podem construir coneixement a partir de l'experimentació i de la gestió d'aquests problemes?

JF. Hi va haver indicadors de risc que fins i tot es van intentar col·locar en la Llei d'infància i que al final es van quedar en una comissió de la qual també forma part el CEESC. Teòricament havien de definir els elements de risc. No podem caure en el parany d'entendre l'adolescència com una mena de malaltia que es cura amb el temps. Perquè aquest és un pensament absolutament conservador. Per tant, el professional ha de tenir algun criteri per valorar allò que veritablement té un significat important en la vida de l'adolescent i allò que és més relatiu. Quina d'aquestes variables fonamentalment té la possibilitat de gestionar un adolescent? Es complicarà la vida dins les coordenades vitals en què es troba? Perquè, probablement, si tingués un altre tipus de pare o no hagués trencat totes les

possibilitats d'anar a l'escola, o no tingues una criatura en camí –o si no tingues tot això– possiblement ho gestionaria. Però en aquelles condicions s'ha convertit en un problema perquè veritablement no se'n sortirà. És l'únic que es fa quan tenim una situació d'aquest perill. La dificultat rau en el fet que el professional té possibilitats de treballar amb l'adoles-

toca. Fornicar enmig del carrer no està malament per l'acció en si, sinó perquè han de desitjar trobar un racó i no ho fan. Fer l'acte sexual no és el problema: l'adolescent ha d'aprendre a gestionar la seva intimitat i les seves efusions amoroses.

JB. Com a professionals ens hem de plantejar veure-ho des d'altres perspectives diferents de les de bona part de la gent. I

no només pensar que es converteix en problema en la mesura en què estem pensant que el noi o noia "s'espatllarà". També en època de crisi ens ho mirem tot amb moltes pors i tendim a retrocedir en els discursos. Només cal mirar com es parla de recu-

perar valors perduts que abans ens havien funcionat i ara "justament no". La cultura de l'esforç n'és un exemple. O parlem que darrere els drets hi ha els deures. Ara tot-hom demana deures sense tenir clar quins són els drets.

JF. En la Llei d'infància es parla de drets i deures d'infants i adolescents, quan s'hauria de parlar de drets i responsabilitats. Perquè un té dret en la mesura en què pot gestionar la seva conducta. Sempre que els adults posen deures estan dient "tens drets

En la Llei d'infància es parla de drets i deures d'infants i adolescents, quan s'hauria de parlar de drets i responsabilitats.

cent, però no té possibilitats de modificar el context que fa que una cosa acabi sent un problema. I aquest és el drama: es tracta d'una qüestió que seria diferent si el context o l'entorn no fos tan problemàtic, però és en aquest en què s'acaba complicant la vida. I esdevé una pauta habitual. Emborratxar-se no és un problema, però anar a buscar la borratxera cada cap de setmana, sí. Perquè s'instaura en la vida com a habitual una cosa que hauria de ser estacional, que fan quan no

fins un cert punt”. En el cas dels adolescents hi ha alguns drets en què a vegades els adults ni pensen, com el dret de protegir-se, d’expressar l’opinió, de discutir, de criticar.... Són d’un altre estil respecte a aquells a què no estem acostumats, que mai s’han formulat com a drets individuals. “Tu vols decidir?” Doncs has de practicar la decisió.

JB. Són subjectes de ple dret, però no ens atrevim a acceptar certes respostes que ens puguin donar. “Tens drets que cal experimentar, però és millor que no els experimentis”. Són drets que han d’apropiar-se exercint-los –no només tenint-los.

JF. Les èpoques de crisi generen demandes de seguretat. Quan les coses van bé tenim més tendència a relativitzar l’evidència; en un moment complicat tenim ganes que algú garanteixi que no passarà res.

JB. I les respostes són a base de normatives, sancions, regulacions i poca cosa més. La discussió sobre l’embaràs adolescent de si els pares han d’assumir o no la responsabilitat dels seus fills és la condició d’edat. Últimament, moltes intervencions, explicades en clau educativa, passen també per la policia. Quina conclusió hi va haver arran de l’informer? Que les escoles

tindran més protocols per tancar pàgines web i la policia hi anirà a fer més xerrades. És molt cínic. Cal que l'educador pugui proposar certs criteris, i dur-los a terme, en aquests contextos. Complementàriament.

JF. No totes les respostes són vàlides i algunes respostes són part del problema. No crec que el paper de la policia sigui anar a fer xerrades als instituts sobre els riscos de les drogues. Ja passava en temps de Franco, en què hi havia la brigada d'estupefaents, que explicava als nois els problemes de les drogues. L'altre dia a Castella-la Manxa, un noi de quinze anys va cometre un delictes de pederàstia perquè havia penjat unes fotos d'unes nenes. Per començar: no és pederàstia perquè ell també és un noi. Però li han aplicat la lògica del codi penal adult...

JB. Aquesta situació és una bona oportunitat perquè un educador, un tutor, pugui fer una dinàmica a l'aula des del respecte. En canvi, s'acaba reduint a una xerrada dels riscos d'Internet.

Es torna a parlar bastant dels estadis morals (a propòsit de Kohlberg), i dels diferents nivells en què les decisions són més o menys raonades. I el primer estadi, el menys raonat, sempre passa per evitar el càstig, i punt. Però és que les respostes adultes passen molts cops només per

aquest estadi! Passen moltes coses per construir espais de reflexió i no reproduir tants discursos.

JF. Moltes d'aquestes dificultats són construïdes mediàticament i igual que apareixen, desapareixen. Nosaltres primer havíem de parlar de l'*informer*, després de l'embaràs adolescent, després del *tampodka*... Ens passem el dia venent sensatesa.

SS. Quan vas a un institut i els professors et demanen una determinada tasca, costa dir-los que canviïn una mica...

JF. A vegades el discurs de l'escola és contra l'escola mateixa.

JB. Podem transmetre "em carrego una cosa però en construeixo una altra". Ens instal·lem massa en la queixa i això no ajuda a solucionar res. Ens manca la capacitat resolutiva, ens criden per un problema i hem de saber donar respostes que facin plantejar les coses de diferent manera. Si et criden per un PQPI, tingues present que és un itinerari per a nois amb dificultats. Per tant, els professionals que hi treballen han de tenir un discurs diferent.

JF. És la pega per la qual molta gent no vol treballar amb adolescents; generen tantes incerteses professionals i es plantejen tants interrogants que contínuament

estàs preguntant-te “per què?”. No trobes explicació als canvis que tenen. Llavors algú que ve de la “patologia” troba un complex narcisista i ja t’ho arregla tot des d’aquí!

JB. L’altre extrem el constitueixen adolescents que et parlen com persones de quaranta anys...

SS. Respecte al concepte de derivació, els educadors no som els grans derivadors?

JB. En Jaume sempre ha demanat parar-nos a pensar sobre la pretensió de la derivació, i més en aquestes edats. I diferència moltíssim entre acompanyar o passar el *marrón* a un altre. Els educadors són els que treballen amb xavals que sovint no viuen la seva situació com a problemàtica. Diem que la persona ha d’estar motivada per canviar... Però treballem amb nois que vénen a nosaltres obligats, que no viuen les qüestions com un problema i respecte als quals hem de ser mínimament útils. La idea és no reproduir-los els discursos institucionals adults a què estan acostumats. Després ja treballarem altres qüestions, a fi de responsabilitzar-los i reduir els problemes que tenen.

JF. Com podem canviar el discurs i dir “a veure, jo de què m’ocupo d’aquest l’adolescent?”, “què li passa?”. L’educador que es menja el *marrón* de l’adolescent pot ajudar-lo a no sentir-se sol. Tornem a la idea del treball en xarxa: és diferent sumar ajudes que anar derivant a ajudes específiques.

Treballar amb adolescents planteja contínuament interrogants i incerteses professionals.

Com pot afectar un adolescent que la seva família, tocada per la crisi, estigui a punt del desnonament?

JF. A mi m’ha tocat viure casos com aquest, sobretot a l’època dels vuitanta del segle passat, amb l’heroïna i les presons. I sempre em plantejo tres qüestions. 1) Com la crisi familiar afecta l’adolescència? Igual que s’ha estudiat com afecta en les primeres etapes de la infància, com la pèrdua de lligams amorosos mínimament satisfactoris poden posar en risc o no la bona parentalitat, no ho tenim tan clar en l’adolescència. Com viuen una situació de separació

amb els pares per molt bon rotllo que hi tinguin quan els pares viuen crispats i amb dificultats? 2) La preocupació té molt a veure amb el tema del futur: amb el present

Educadors precaris en condicions laborals precàries eduquen adolescents perquè s'estabilitzin.

tant complex que tenen ara no troben cap raó per fer un disseny amb perspectiva. I per a l'educador o educadora és complicat. Quin rotllo li venc a aquest xaval perquè tingui un present i un futur diferents? 3) Com que no tinc diners, canvio de pautes. Del Rioja al Don Simón. Quines pautes de consum es produeixen quan aquest esdevé difícil o inviable?

JB. També els educadors ho estem passant malament en un context de crisi...

JF. Educadors precaris en condicions laborals precàries eduquen adolescents perquè s'estabilitzin...

SS. Ràpida adultesa o eterna joventut?

JB. Proposo tres variables que penso que han influït i alhora han generat més inde-

fensió. 1) Els adolescents actuals de quinze i setze anys són fills també de la *bombolla*. Han estat molt sobreprotegits no només des de la mateixa família, sinó també des de les institucions. Són xavals que sovint no han tingut recursos per defensar-se amb autonomia. 2) L'individualisme imperant, el "tu decideixes", que està molt bé sempre que hi hagi un denominador comú (vivim en comu-

nitat). La lectura de la decisió pot ser molt perversa ("decideixes fer això o el que a mi m'agrada"). Dret a tot menys a decidir (sinó, mirem la política en general). En el tema de les drogues, les institucions que anaven de modernes deien "tu decideixes què vols fer amb l'alcohol", "tu decideixes què vols fer amb els porros"... Tot i que volien dir: "si no en fumes bé, i si ho fas et menjo l'olla". 3) La sobirania entorn del consum: consumeixo (de tot, no només parlo de drogues), doncs sóc. Un hiperconsum sovint de valors d'ètica dubtosa.

JF. Els adolescents actuals amb condició de consumidors mai han estat educats en la gestió del consum. Sempre hi ha hagut una visió *hippy*, neobucòlica, sobre el fet de consumir de forma ecològica. Però l'edu-

cació per al consum que necessiten aquests xavals està marcada per les lleis del mercat. Reduir aquesta condició és reduir una part de la seva manera de ser, com aprendre a gestionar la precarietat. Recordo quan molts joves estaven aturats i un de cada dos aturats era jove, durant els setanta i els vuitanta del segle passat. L'emprenedoria, llavors, tenia un discurs diferent. Allò fonamental era que tu, amb la companyia d'un altre, havies de lluitar per aconseguir una feina. Ara diuen que ho facis tu: "construeix una app per al mòbil i et faràs ric".

JB. L'individualisme...

JF. Quan un revisa les experiències de lluita juvenil, són sempre experiències col·lectives. Per exemple, la lluita col·lectiva per aconseguir feina permet trobar feina a cadascun de nosaltres.

JB. És la reproducció del discurs neoliberal: "tu, tu i tu".

JF. En el moment de construir un discurs educatiu, els educadors i educadores cal que ens plantejem: quina feina faig amb aquests xavals perquè entenguin el dilema adolescent? Quin dia es deixa de ser adolescent?

SS. El perfil educador, com una persona que acompanya l'adolescent amb un discurs ni conservador ni institucional... Això no significa que en algun

punt t'has d'enfrontar a la institució i/o al discurs?

JF. Treballar amb adolescents té dues grans pegues. La primera és que l'encàrrec no coincideix amb la necessitat i has de gestionar el seu debat sobre aquesta qüestió. La segona és que la demanda que t'encarreguen no sempre és prou flexible. Una feina és convèncer els adults que t'han fet l'encàrrec que no està ben plantejat.

SS. Quan un planteja temes diferents ha d'estar preparat. Què creieu que manca?

JF. Els professionals necessiten suports que els facin dubtar sobre quines són les respostes adequades o no en un context molt insegur. Els treballadors socials també han estat víctimes del descontrol de les mateixes persones, agredits, rebutjats; es troben sols, i fins i tot han estat maltractats per la realitat. Com els ajudes a reflexionar, a no perdre la capacitat d'educar, de pensar, d'oferir les eines que tenen?

Sabem que hi ha pedres en el camí de les persones, elements adversos (la tecnocràcia en diu factors estressants). Com podem ajudar els adolescents a ser resilents, a no resultar tant destruïts per les adversitats de la vida? Com els ajudes des de ben petits que no arribin a una adolescència dedicada a passar comptes, a compensar tants embo-

lics i complexitats? Adolescents amb dificultats: com els ajudes a construir un relat mínimament significatiu de la seva vida? Quan ajudes, parles o observes aquests relats, veus xavals que han hagut de passar tantes pedres pel camí i tantes històries que, quan arriben a l'adolescència, només són personatges que han superat cinquanta

mil adversitats. Les han resolt bé o malament, però ara estan en un caos on no és fàcil rebre l'ajuda per resoldre-les.

SS. Sempre hem estat amb la paraula xarxa a la boca i, quan surt la xarxa social, no ens hi apuntem... Què fan els ES en la realitat 2.0?

JF. Anem per ordre: els adolescents es mouen per llocs molt diferents però tots ens necessiten d'una manera o una altra. Pel que fa a la xarxa, també. En segon lloc: és un espai d'aprenentatge, comunicació. En tercer lloc: és una xarxa. Conclusió: “faci el favor de conèixer això i miri de pensar com cal utilitzar-ho”.

JB. Seria un error pensar que ara tots els educadors ens bolquem “només” en la xarxa. Si els adolescents es mouen pel carrer i l'espai virtual, un educador s'ha de saber moure per ambdós llocs.

JF. Ni només en l'espai presencial, ni en el virtual.

JB. Em fa por caure en l'error de potenciar dinamitzadors a la xarxa que no treballen l'espai físic.

JF. És un error semblant a si instal·léssim “teleteràpia” (teràpia en línia): pots donar consells, però primer t'has d'haver guanyat la confiança de la persona en qüestió.

SS. Els educadors tenen por d'obrir aspectes com aquest, com donar el mòbil a la feina. Ja no només per una qüestió de confidencialitat, sinó pel fet de no saber com situar-se com a adults.

JB. Redefineixen aspectes molt bàsics i troncs del teu dia a dia: quan comencen i acaben les hores de feina?, quin tipus d'implicació s'ha d'establir?, com cal atendre

demandes fora de l'horari? Fa poc discutíem –amistosament– amb un professor, perquè comentava que no tenia clar què havia de fer amb una noia que fumava porros dos carrers més enllà del centre quan acabava l'escola (“fins a quin punt m'hi he de posar?”, “m'he de preocupar quan no estic fent classe?”). I ara li passava que havia rebut un *whatsapp* dissabte a la nit per un problema. Doncs imagina't la dificultat del debat. Cal repensar moltes coses.

Els adolescents valoren molt positivament la transparència: si tu pots accedir al meu perfil és perquè jo puc accedir al teu. Compte, per tant, de ser a la xarxa creant perfils “estranyos” o només per vigilar o espionar.

SS. Això és una cosa molt rudimentària: “sálvese quien pueda”.

JF. Tornem a cometre el mateix error que amb l'educació secundària: pensar que les noves tecnologies són una mena d'assignatura que hem de dominar, enlloc d'adonar-nos que afecten qualsevol cosa que estem estudiant. La personalitat i la manera d'aprendre i de relacionar-se avui en dia estan condicionades per aquest món. Com quan el *profe* d'informàtica començava posant a la pissarra “pantalla, ratolí” i t'explicava informàtica a la pissarra. Cal reflexionar

sobre què vol dir intervenció socioeducativa en un context totalment diferent, que és el de la societat de la informació. No és una reflexió sobre les tecnologies, sinó sobre l'ésser social tecnològic en

adolescència, però els dilemes són iguals. Ara, l'expressió, la forma, es pot fer més complexa. Simplificant les coses, sempre havíem dit de l'adolescent que era un narcisista: el problema de l'adolescent Narcís

fa vint-i-cinc anys era que es passava hores davant el mirall; el problema del d'avui és que es passa hores enviant fotos pel mòbil. No és el mateix, no hem de fer comparacions. Gestionar la teva imatge en un univers de fotografies que vas

Si els adolescents es mouen pel carrer i l'espai virtual, un educador s'ha de saber moure per ambdós llocs.

aquesta realitat, i aquest pas com a professió encara no l'hem fet.

SS. En el cas de la privacitat, realment ha canviat el concepte? Al començament d'Internet i les xarxes socials, si se sortia de marxa i es penjaven les fotos, si ho feia un adolescent era un problema i la postura de l'educador havia de ser una; quan ho fan tots és un problema, una manera de relacionar-se...?

JF. Hauríem de tenir present els grans dilemes adolescents: tenim adolescència universal. Som una mica diferents respecte a fa trenta anys, quan hi havia poca

penjant, comentant i intercanvies amb un altre: ara et sents sexy i ho poses a discussió amb el públic; mitja hora després et sents lleig i també ho poses a discussió. És clar que això accelera i canvia totalment. La qüestió de fons és: com apren un adolescent a gestionar la seva pròpia imatge?

JB. Més que una qüestió de privacitat, és una qüestió d'exposició. La privacitat està molt condicionada perquè en la majoria de casos pengem fotos on sabem que sortim bé. O almenys, no malament. No pengem les que no volem que es vegin. Les meves fotos de perfil del Facebook, com les de qualsevol, són les que jo hi vull

posar. Les qüestions de tota la vida que havien estat l'exposició del cos i la idea d'identitat ara s'han quedat més amplia-des. Una altra cosa és aprendre a gestionar la intimitat dels altres.

JF. D'entrada els professionals ens marquem conceptes. Per exemple, no podem dir *virtual* i *real* com si virtual no fos real, sinó que hem d'inventar una altra categoria com ara *presencial* i *virtual*. Vés a saber si funciona. El mateix passa amb els amics: no en podem tenir mil a la xarxa i dir "no són amics". Doncs deuen ser una altra cosa. Sempre estem negant: que si llegir a l'ordinador no és el mateix que en paper. Sempre estem buscant la falta a tota novetat. I és cert que tota novetat té un forat segur, però hem de veure allò que *també té*. Com es construeixen els adolescents en aquesta realitat? Sempre hi ha una mirada que no és la de la crisi –que sempre suposa la mirada del forat, del dèficit, del defecte. El que és nou és nou i és aquí per quedar-s'hi, i punt.

JB. Estan passant coses noves, però potser més en les formes que en els continguts. Si fa no fa, són els problemes de "sempre", però les qüestions de fons plantegen noves maneres de presentar-los. Tota informació arriba a molta més gent, a un ritme molt més ràpid d'aquell a què estàvem acostumats, i certs missatges es

poden malentendre a partir de com es gestionin. I tot plegat genera certs dubtes. No penso que estiguem inventant tants problemes nous: les demandes que tenen a veure, per exemple, amb el *cyberbullying* ('ciberassetjament escolar') no són tan diferents dels insults de tota la vida, però sí que es troben per aquestes noves variables que deia: molta més gent present, més grups observant i participant a una velocitat molt més ràpida, petits missatges que agafen una importància que no toca i aquesta capacitat viral.

També cal pensar que els adults estem acostumats que els adolescents es relacionin per uns canals on ens sentim còmodes. El problema del 2.0 i les xarxes socials és que nosaltres no hem estat socialitzats en l'espai digital. L'eterna discussió de la vida pública i la vida privada, identitat digital i presencial –o com calgui dir-ne–, etc. La lectura dels nous fenòmens emergents sempre es fa primer des de la desconfiança, el control i el per què.

JF. Som davant d'un repte educatiu que no és exclusiu dels adolescents: com els professionals ens situem davant les novetats existencials que tenen un impacte singular sobre la vida de la gent i canvien acceleradament? És a dir, aquest procés de canvi accelerat i més complex tendeix al fet que comparem entre el que teníem

amb el que ve. I per definició tot el que ve genera desequilibri respecte a l'anterior. Com abans eren adolescents del telèfon, ara són adolescents del Twitter; què ha canviat? Doncs moltes coses. Intentem reformular què passa i esbrinar on hi ha la novetat.

Una de les competències que necessita un xaval és saber gestionar la seva imatge en la societat de la comunicació.

JB. En Jaume fa relativament poc escrivia a *Cuadernos de Pedagogía* que la primera posició adulta sempre passa per establir un control. Com delimitar determinades funcions per neutralitzar futures qüestions que vagin succeint.

JF. Perquè estigui a les nostres mans el fet de 'negociar' o garantir que les accions són segons la nostra lògica; però

és què l'adolescent va en sentit contrari: d'entrada s'hi fica de cap i després ja ho veurem.

Segons una notícia apareguda als diaris, el 10% dels joves que buscaven feina havien estat rebutjats pel seu perfil a la xarxa. I és que el tractament de la notícia òbviament podia haver estat que potser l'altre 90% en part havien estat escollits pel seu perfil. Probablement un perfil ben gestionat és molt més útil que no tenir-ne. Però és clar: no es tracta del perfil, sinó de com aquest xaval, amb les seves habilitats, no ha

sabut gestionar-lo per presentar-se en societat. El dilema no és el Facebook, sinó quines habilitats té l'adolescent per gestionar-se a si mateix. Potser no en tenia per enviar un currículum, anar a buscar feina o lligar. Sembla que la culpa és del Facebook, i no ho és. Una de les competències que necessita un xaval és saber gestionar la seva imatge en la societat de la comunica-

ció, i això es fa de forma diferent respecte a l'època de blanc i negre.

JB. És evident que l'educació social té un repte, perquè està costant que molts educadors incorporin aquesta mentalitat, o bé la idea de web social, de nous espais virtuals. Molts educadors es resisteixen a participar en aquest espai, utilitzar-lo o diria que entendre'l. Si és un espai relacional més, té tot el sentit que hi siguem presents, s'hi intervingui socioeducativament i un també hi esdevingui referent. He notat excuses parapetades en l'argumentació que la qüestió tecnològica desnaturalitza el cos a cos i les relacions humanes. De fet, jo mai havia estat a prop de tants xavals. I, almenys, en el meu cas és una mirada totalment constructiva.

SS. En definitiva, sigui quin sigui l'espai, el camp o la dimensió, quedem-nos amb la importància dels referents positius adults per als adolescents.

JB. Quin paper té l'educador com a referent de l'entorn digital? Com pot ser útil i introduir el discurs educatiu en tot l'entorn 2.0? Nous reptes...

JF. Has de ser l'adult que, sense deixar de ser-ho, no formis part de la categoria "adults". Aquesta és la complexitat de treballar amb adolescents. Els educadors i educadores socials són algunes oportunitats que poden trobar els adolescents. **Q**

